

ТОКАРЕВА ВІРА ОЛЕКСАНДРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СИРІТСЬКИХ ТВОРІВ

Сучасні бібліотеки, музеї та інші культурні установи впроваджують інформаційно-комунікаційні технології з метою збереження накопичених унікальних знань, зафіксованих на традиційних носіях, здійснюють цифрове копіювання для збереження своїх фондів і надають відкритий доступ до своїх творів суспільству.

Фонди культурних установ містять твори, автори яких не можливо встановити, щодо цих творів імовірно не закінчився строк чинності авторського права та поширюється авторсько-правова охорона – сирітські твори. Через відсутність даних про власників майнових прав, значна частина творів, які могли б стати доступними для широкого кола користувачів, перебувають в не визначеному правовому статусі, що призводить до обмеження сфери суспільного надбання.

Під сирітськими творами («orphan works») розуміються твори, щодо яких не ідентифіковані правовласники або не можна встановити місцезнаходження ідентифікованих правовласників, незважаючи на проведений належний пошук (ст. 2.1. Директиви 2012/28).

Існування творів сиріт перешкоджає авторському самовираженню, призводить до не навмисної цензури та збільшення кількості порушень авторських прав, через неможливість використовувати твір законно, навіть якщо такі дії не переслідують мети одержання прибутку.

Крім того, наслідком такої ситуації стає не можливість участі твору у культурному обігу, його не затребуваність, втрата можливості створювати нові об'єкти, надихаючись ним, володілець авторських прав втрачає можливість отримання доходів, а публіка позбавляється переваг нових і майбутніх творів.

Необхідність розробки ефективних механізмів використання сирітських творів набуває актуальності в умовах процесу оцифрування бібліотечних фондів, який набрав нових обертів в останні роки і результат якого дозволяє забезпечити доступ до творів широкому колу осіб.

Співробітники бібліотек зобов'язані в усіх випадках неухильно дотримуватися законодавства про авторське право і укладати договори з правоволодільцями, тому приймаючи до уваги ризик порушення авторських прав, вони не можуть проводити несанкціоноване оцифрування даних робіт.

Специфіка сирітських робіт, полягає в тому, що належать авторству маловідомих авторів, вчених. Такі твори, як правило, представляють інтерес для академічної, наукової спільноти, для підвищення ефективності проведення подальших досліджень у науковій діяльності.

До того ж, законне використання сирітських творів потенційними користувачами потребує дотримання процедури пошуку правоволодільців, яка є трудомістким та зазвичай на дає результат. Такі чинники як

значні витрати та вірогідність притягнення відповідальності за порушення призводить до того, що творці уникають використання творів, навіть якщо правовласники сирітських творів не існують та не заперечують проти використання їх творів.

Наприклад, дослідник може утримуватися від дослідження старих фотографій, через витрати на проведення пошуку правоволодільця, твору та ризику пред'явлення позову. Збереження даних бібліотекою за допомогою використання цифрових ресурсів аналогічно ставить питання законності використання творів. Так, Британська бібліотека зберігає тисячі фотографій британських військовослужбовців часів Першої і Другої світових воєн. Через неможливість відстежити дані про правоволодільців, незважаючи на очевидну цінність цих фотографій для дослідників, їх оцифрування та опублікування на законних підставах не можливо [1].

Сирітські твори складають значну частину фондів не лише бібліотек, а також кінофондів, аудіо архівів, музеїв. Будь-які спроби визначити точну кількість сирітських творів, що зберігаються у установах культури є приблизною. За оцінками Британської бібліотеки 40% захищених авторським правом творів, що знаходяться у її фондах, а це приблизно 150 млн. робіт – автори яких не відомі. Більшість творів не мають комерційної цінності, водночас представляють культурну та освітню цінність [2].

Появі сирітських творів сприяють низка чинники:

- втрата даних про автора твору не з волі самого автора, якщо твір існує в єдиному екземплярі, а інформація про автора зникла у зв'язку з пошкодженням чи неправильним зберіганням. Або у разі копіювання твір не вказано автора, а оригінал втрачено, особливо коли копіювання творів відбувається в мережі Інтернет.

- байдуже та безвідповідальне ставлення авторів до власних прав та результатів своєї творчої діяльності.

- з співавторство значної кількості авторів, які не знають один одного, чому сприяє діяльність у мережі Інтернет, наприклад створення Вікіпедії, програмне забезпечення з відкритим вихідним кодом, так пишуться мільйони записів у блогах і соціальних мережах. За таких умов важко не тільки дізнатися ім'я або псевдонім всіх авторів, але навіть встановити чіткі критерії авторства кожного з таких співавторів.

- занадто довгі строки охорони авторських прав (70 років) та тенденція до їх подовженням,

- відсутність обов'язкової державної реєстрації творів авторського права [3].

Визнаючи, що реєстрація творів могла б певною мірою вирішити питання сирітських творів, обмеживши їх виникнення у майбутньому, постулатом авторського права є надання авторсько-правової охорони творам без необхідності проведення будь-яких формальностей. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів говорить, що користування правами і здійснення їх не пов'язано з виконанням будь-яких формальностей (ст. 5).

Добровільність реєстрації об'єктів авторського права є запорукою балансу інтересів авторів і користувачів. Даний принцип авторського права надає можливість відмежувати охорони об'єктів промислової власності від охорони об'єктів авторського права, тому має бути збереженою [4].

Чинником який впливає на існування сирітських творів є особисте немайнове право автора використовувати псевдонім замість справжнього імені або публікувати твори анонімно. Тож, відсутність інформації про автора не є підставою для вільного використання твору та вимагає від користувача вчинення певних дій для отримання дозволу, поки твір не перейде в до сфери суспільного надбання. Строки охорони творів, автори яких невідомі через об'єктивні причини, складають п'ятдесят років після того, як твір було правомірно зроблено доступним для загального відома (ст. 7 (3) Бернської конвенції).

Проблема сирітських робіт стосується не лише творів автори яких померли та спадкоємців не можливо знайти; а й при користуванні сучасними матеріалами в мережі Інтернет. Інтернет створює умови для пошуку та поширення оригінальних творів. Проте у разі необхідності отримання дозволу на користування твором, власник якого не можливо знайти, наприклад, через застарілий адрес електронної пошти вказаний на веб-сайті, його корисність зводиться нанівець. А оскільки користувачі знаходяться по всьому світу, пошук правовласника може виявитися досить складною справою [5].

Уявляється, що в Інтернеті проблему використання творів певною мірою вирішує застосування ліцензійних умов Creative Commons, які дають авторам можливість обрати умови ліцензії для здійснення певного дозволеного виду діяльності з твором.

Серед механізмів вирішення проблем законного використання сирітських творів слід назвати: обмеження відповідальності; ліцензування за використання сирітських творів; схеми колективного діцензування; розширення суспільного надбання за рахунок сирітських творів тощо.

Можна зазначити, що механізми законного використання сирітських творів в ЄС, Великобританії та США потребують виконання таких основних етапів: проведення заявником належного пошуку; звернення заявника до уповноваженого державного органу; перевірка відповідності належного пошуку вимогам законодавства; сплата внеску; надання заявнику права на використання твору.

Таким чином, правова регламентація механізмів легалізації сирітських творів, повинна провадитись з урахуванням світового досвіду та має стати одним із пріоритетних векторів реформування законодавства у галузі інтелектуальної власності в Україні.

Список використаної літератури:

1. Yael Lifshitz-Goldberg Orphan Works. WIPO Seminar – May 2010 Lecture Summary p. 5.

2. Антопольский А. Б., Ефременко Д. В. Инфосфера общественных наук России: монография. – под ред. В. А. Цветковой. – М. – Берлин: Директ-Медиа, 2017. 678 с.
3. Піхурець О. В. Розвиток правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням «сирітських творів» в Україні та країнах Європейського Союзу / О. В. Піхурець, С. Й. Литвин // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2017. – Вип. 44(1). – С. 81-86.
4. Штефан О. О. Правовий режим використання сирітських творів / О. О. Штефан // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2017. – № 2(2). – С. 184-191.
5. Handbook on Copyright and Related Issues for Libraries URL: https://eifl.net/sites/default/files/resources/201409/handbook_rus_05.pdf

Ключові слова: інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, авторське право, сирітські твори, оцифрування.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, право интеллектуальной собственности, авторское право, сиротские произведения, оцифрування.

Key words: intellectual property, intellectual property rights, copyright, orphan works, digitization.

ЦИБУЛЬСЬКА ОЛЬГА ЮРІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент*

МАНЬКОВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ВАЛЕРІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного права*

АКТУАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУЧАСНОГО СПАДКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ, ПОЛЬЩІ ТА ЛИТВИ

Зі здобуттям Україною незалежності, суспільство нашої держави обрало шлях на реформування системи соціально-економічних відносин, перехід від принципів командно-адміністративного регулювання економіки до принципів ринкової економіки, створення власної системи права, визнання прав та свобод особи найвищою цінністю держави та суспільства, дихотомію права приватного та публічного, рецепцію, акумуляцію та конвергенцію засад, ідей, принципів взаємодії двох світових культур «Захід» – «Схід».

Вказані реформи не могли не здійснити вплив на створення та адаптацію норм права цивільного як складової об'єктивного права, що є феноменом суспільства на певному етапі його цивілізаційного розвитку.

Суспільство завжди на будь-якій стадії свого діалектичного розвитку значну увагу приділяло регулюванню суспільних відносин, що